

GRAŻYNA PIETRZAK-PORWISZ
Instytut Filologii Germańskiej

SEMANTYKA CZERWIENI W JĘZYKU SZWEDZKIM

1. Wstęp

Semantyka szwedzkich nazw barw nie była przedmiotem systematycznych studiów aż do drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia. Wczesne prace z tej dziedziny miały charakter ogólnych przeglądów systemu podstawowych nazw barw w aspekcie diachronicznym i synchronicznym (Fornell 1984; Poręba 1993) lub poświęcone były niepodstawowym nazwom barw (Löfström 1988; Abelin 1989). Szerzej zakrojone badania zostały przeprowadzone w ramach międzynarodowego projektu z zakresu semantyki leksykalnej, obejmującego m.in. nazwy barw w języku polskim, szwedzkim, ukraińskim, rosyjskim, czeskim i wietnamskim (Nilsson, Teodorowicz-Hellman 1997; Grzegorzycowa, Waszakowa 2000, 2003). Szwecję reprezentowała Ewa Teodorowicz-Hellman, która poddała analizie zarówno podstawowe, jak i niepodstawowe nazwy barw w języku szwedzkim, a także przeprowadziła na szerokim materiale badania porównawcze polskich i szwedzkich nazw barw: niebieskiej, zielonej i żółtej (Teodorowicz-Hellman 1997a, 1997b, 2000, 2003). Sporządzono również analizy kontrastywne podstawowych nazw bieli w języku polskim i szwedzkim (Teodorowicz-Hellman 1997c; Pietrzak-Porwicz 2006). Wśród szwedzkich nazw barw, które nie doczekały się jeszcze opracowania, znajduje się podstawowa nazwa *röd* (czerwony). Niniejszy artykuł stanowi próbę wypełnienia tej luki.

Celem analizy jest wskazanie typowych, jak również możliwych połączeń podstawowej nazwy barwy czerwonej z klasami różnych obiektów – w tym referencji prototypowych, wyznaczanych przez najczęściej występujące obiekty lub zjawiska – stanowiących najlepsze przykłady, wzorce, do jakich nazwa ta odsyła. Wzorzec prototypowy stanowi centrum znaczeniowe danej nazwy barwy (Tokarski 1995; Waszakowa 2000). Zebranie danych na temat łączliwości nazwy barwy czerwonej z klasami różnych obiektów i analiza kontekstów, w jakich te nazwy występują, w znaczeniu zarówno konkretnym, jak i przenośnym, ma za zadanie doprowadzić do wyodrębnienia poszczególnych znaczeń omawianego leksemu oraz wskazania charakterystycznych dla barwy czerwonej ko-

notacji językowych i kulturowych, manifestujących się zwłaszcza w rozszerzeniach metonimicznych oraz metaforycznych jej nazwy.

Materiał badawczy obejmuje obok użyć przymiotnika *röd* derywaty, złożenia, frazeologizmy i idiomy, w których jest on częścią składową, np. *rödaktig* (czerwonawy), *rödblommig* (rumiany), *rulla ut den röda mattan* (rozwinąć czerwony dywan). Punkt wyjścia stanowi materiał językowy ze współczesnych słowników języka szwedzkiego *Nationalencyklopedins ordbok* (NEO), *Stora svenska ordboken* (SSO), *Svenskt språkbruk* (Ss), *Illustrerad svensk ordbok* (ISO), *Svenska akademiens ordbok* (SAOB) oraz ze słownika medyczno-biologicznego *Biologisk-medicinsk ordbok: svensk-polsk och polsk-svensk* (BM). Pozostałe przykłady pochodzą z korpusu językowego Parole, będącego częścią komputerowej bazy leksykalnej, prowadzonej na Uniwersytecie w Göteborgu.

Dane pochodzące ze słowników to głównie przykłady użyć skonwencjonalizowanych, natomiast materiał z korpusu zawiera, obok połączeń utrwalonych, wiele poświadczeń użyć okazjonalnych, niekiedy bardzo indywidualnych, odwołujących się jednak do ustabilizowanych językowo składników znaczeniowych. Materiał pochodzący ze słowników opatrzony został wyżej wymienionymi skrótami, zaś przykłady z korpusu są nieoznaczone.

2. Znaczenie prototypowe

Określenia barwy czerwonej należą do najczęściej używanych terminów kolorystycznych w językach indoeuropejskich (Hellquist 1970: 872). Według kryteriów sformułowanych przez Berlina i Kaya (1969: 5–7), szwedzki termin *röd* należy do podstawowych nazw barw i zajmuje w hierarchii implikacyjnej trzecie miejsce po białym i czarnym (Fornell 1984: 129).

W języku szwedzkim pierwsze poświadczenia użycia nazwy barwy czerwonej pochodzą z XIV wieku (starszw. *röper*) (SAOB). Dane etymologiczne wskazują na związek *röd* z kolorem krwi. Nazwy czerwieni mają podobne brzmienie w językach germańskich i wywodzą się od formy **raudā*, spokrewnionej z łacińskim *ruber*. Germańskie określenia barwy czerwonej bliskie są sanskryckiemu *rudhirá* o znaczeniach ‘krew’ i ‘kolor krwi’ (Hellquist 1970: 872; Zausznica 1959: 444).

Nazwy barw należą do kategorii leksykalnych, które mogą przywoływać kilka punktów odniesienia (Tokarski 1997: 68). W języku polskim czerwień konceptualizowana jest za pomocą dwóch prototypów, krwi i ognia (Tokarski 1995: 90). Te same wzorce prototypowe wskazane zostały dla angielskiego *red* (Wierzbicka 1990: 127). W przeglądzie podstawowych nazw barw w językach polskim, szwedzkim, ukraińskim, rosyjskim, czeskim i wietnamskim jako referencje prototypowe szwedzkiego *röd* figurują także krew i ogień (Waszakowa 2000: 23). Ponieważ w cytowanym artykule nie przytoczono danych leksykalnych, na podstawie których ustalono wymienione referencje prototypowe, można przeprowadzić ich językową weryfikację.

Przyjąwszy założenie, że prototyp to najbardziej wyrazisty, najczęściej przywoływany element danej kategorii, w przypadku nazw barw bada się wyra-

zenia językowe zawierające odniesienia do obiektów uważanych za typowych nosicieli danego koloru (por. Waszakowa 2000: 21). W szwedzkich definicjach słownikowych znajdziemy następujące objaśnienia dla wyrazu *röd*: *mający kolor świeżej krwi* (NEO, SSO), *mający kolor jak np. krew, minia, mak, miedź [...]* (ISO), *tej samej barwy, co krew (w żywym organizmie)* (SAOB).

We wszystkich przywołanych definicjach jako jedyny lub jako prymarny wzorzec wskazana została dla leksemu *röd* barwa (świeżej) krwi. Wiele odniesień do krwi występuje także w materiale z korpusu: *himlen var röd som blod* (wieczne niebo było czerwone jak krew), *jag blev röd som blod* (zaczzerwieniałem się jak krew), *Du är röd som blodet röda* (jesteś czerwona jak krew), *Det var de rödaste rosor som fanns i hela grannskapet. Röda som blod.* (Były to najbardziej czerwone róże w całym sąsiedztwie. Czerwone jak krew.), *Hans händer har sedan länge färgats röda av oskyldigas blod [...]* (Jego ręce od dawna są czerwone od krwi niewinnych ludzi [...]), *en tå som glänste röd av en dropp blod* (palec u nogi, który błyszczał czerwono od kropli krwi), *Handen var röd och svart av blod [...]* (Ręka była czerwono-czarna od krwi [...]), *Hur kan kvinnorna representeras av en knuten hand? Röd dessutom. En blodig knytnäve.* (Jakim sposobem symbolem kobiet może być zaciśnięta pięść? Zresztą czerwona. Krwistoczerwona, zaciśnięta pięść.), *korven som lyser sårettrigt röd* (kielbasa, która połyskuje czerwienią jak z zainfekowanej rany), *en lång röd strimma som ett sår* (długa, czerwona jak rana pręga), *såret avtecknade sig som en öppen röd skåra* (rana odznaczała się w postaci otwartego czerwonego nacięcia). Odniesienia do krwi zawierają także złożenia *blodröd* (czerwony jak krew), *kötröd* (czerwony jak mięso), *rödsprängd* (nabiegły krwią), *rödblommig* (rumiany), *rödögd* (z zaczerwienionymi oczami) i *rödgråten* (zaczerwieniony od płaczu).

Żadna z cytowanych wyżej definicji słownikowych nie przywołuje jako punktu odniesienia dla nazwy *röd* ognia. W danych z korpusu znajduje się natomiast wiele przykładów, w których nazwa barwy czerwonej występuje w połączeniu z określeniami ze sfery semantycznej 'ogień': *en het röd flamma* (gorący czerwony płomień), *en ensam röd eld* (pojedynczy czerwony ogień), *en röd låga* (czerwony płomień), *en röd gnista* (czerwona iskra), *en röd nödel* (czerwona raca), *elden, som flammade röd* (ogień buchający czerwonymi płomieniami), *glödande röd* (rozżarzony do czerwoności), *din röda glöd* (twój czerwony żar), *blossande röd i ansiktet* (rozpalony na twarzy), *flammande röd i ansiktet* (płomieniście czerwony na twarzy), *brinnande röd i ögonen och om kinderna* (płomieniście czerwone oczy i policzki), *en brinnande röd ros* (płomieniście czerwona róża), *en flammande röd tronhimmel* (płomieniście czerwony baldachim nad tronem), *en smal solstråle, glödande röd* (żarzący się czerwono promyczek słońca), *kärlekens röda flamma* (czerwony płomień miłości), *Du är röd som elden röda* (Jesteś czerwona jak ogień), *eldröd* (ogniście czerwony), *brandröd* (ogniście czerwony), *flamröd* (płomieniście czerwony), *glödröd* (czerwony jak żar), *rödflammig* (zarumieniony, z wypiekami), *en rödglödgd kamin* (rozżarzony do czerwoności kominek). Potwierdzenie językowych powiązań pomiędzy barwą czerwoną a ogniem znaleźć można także w przenośnych znaczeniach wyrazu *röd*, wymienionych w słowniku SAOB: *het* (gorący), *varm* (ciepły) i *eldig* (ognisty).

Zarówno w słownikach, jak i w pozostałym materiale językowym występuje wiele innych nazw obiektów, z którymi łączona jest barwa czerwona. W słowniku ISO jako typowe odniesienia przywoływane są obok krwi – minia, mak i miedź. Barwa czerwona występuje także w następujących skonwencjonalizowanych porównaniach: *röd som en tupp* (czerwony jak kogut), *röd som en kokt kräfte* (czerwony jak ugotowany rak), *röd som en ros* (czerwony jak róża), *röd som en pion* (czerwony jak piwonía) (NEO, SSO, Ss). Również wyrazy złożone dostarczają informacji o typowych obiektach mających barwę czerwoną: *hallonröd* (malinowy), *tegelröd* (ceglasty), *rubinröd* (rubinowy), *kopparröd* (miedziany), *roströd* (rdzawy), *rönnbärsröd* (jarzębinowy), *korallröd* (koralowy), *råvröd* (czerwony jak lis), *järnröd* (czerwony jak żelazo), *körsbärsröd* (wiśniowy), *köttröd* (czerwony jak mięso), *lingonröd* (czerwony jak borówka), *mönjeröd* (czerwony jak minia), *rosenröd* (czerwony jak róża), *tomatröd* (pomidorowy), *vinröd* (o barwie czerwonego wina). Zaden z tych wzorców nie ma jednak tyle poświadczeń tekstowych co krew i ogień, bez wątpienia dominujące nazwy obiektów przywoływanych jako odniesienia dla barwy czerwonej.

Obok łączliwości terminu kolorystycznego z nazwami obiektów, w ustalaniu referencji prototypowych bierze się pod uwagę rozwój konwencjonalnych konotacji nazwy barwy (Tokarski 1995, 1997). Również analiza konotacji szwedzkiego *röd* wskazywałaby, że ogień stanowi dla tego terminu ważny punkt odniesienia. Podobnie jak w języku polskim (Tokarski 1995: 94–95), w rozwoju konotacji nazwy barwy czerwonej w języku szwedzkim wyróżnić można dwa kierunki, mające swe źródła w asocjacjach i z krwią, i z ogniem. Konotacje wywodzące się ze skojarzeń z krwią są dwojakiego rodzaju – pozytywne, związane z poświęceniem i ofiarnością w walce, jak w wyrażeniu *hjalte av rödaste blod* (prawdziwy bohater, dosł. bohater najczerwieńszej krwi), oraz negatywne, łączone z rozlewem krwi, przemocą i śmiercią, np. metonimiczny zwrot *att ha rött på händerna* (mieć krew na rękach, dosł. mieć czerwien na rękach) i metafora *röda dopet* (krwawa łaźnia, dosł. czerwony chrzest). Ze skojarzeniami z ogniem i jego intensywnością wiązać można motywację wyrażen opisujących silne uczucia i emocje: *kärlekens röda flamma* (czerwony płomień miłości), *han bär sig åt som en rödglödgad rabulist* (zachowywał się jak rozpalony do czerwoności warchoł) (SSO), *hans rödglödgade hat mot myndigheterna* (jego rozpalona do czerwoności nienawiść do władz) (NEO), a także oznaczających szybkie wykonanie czynności: *på två röda minuter* (błyskawicznie), *i rödaste rippet* (od razu, w mig), *på röda momangen* (natychmiast, jak najszybciej) (Ss). Z destrukcyjną siłą ognia związane jest określenie *den röde hanen* (czerwony kur) (SSO).

Przytoczone dane językowe pozwalają stwierdzić, że dla szwedzkiej nazwy *röd* prymarną referencję prototypową stanowi świeża krew. Mimo że drugi z analizowanych wzorców dla czerwieni – ogień, nie został ujęty w definicjach słownikowych, liczne poświadczenia językowego utrwalenia związku pomiędzy nazwą czerwieni a ogniem skłaniają do wniosku, że jest on dla nazwy *röd* równie ważnym punktem odniesienia jak krew.

3. Łączliwość przymiotnika *röd* z nazwami artefaktów i zjawisk naturalnych

3.1. Połączenia z nazwami artefaktów

Wyraz *röd* używany jest w swym znaczeniu podstawowym do opisu barwy różnych obiektów, do których należą m.in. budynki i materiały budowlane: *små röda hus* (małe czerwone domki), *en röd fabrik* (czerwona fabryka), *kyrkan lysar festligt röd* (kościół błyszczący czerwienią), *en röd stenmur* (czerwony kamienny mur), *en röd tegelsten* (czerwona cegła), *en röd kakelplatta* (czerwona fliza); meble: *en röd soffa* (czerwony tapczan), *en röd fåtölj* (czerwony fotel); pojazdy: *en röd sportbil* (czerwony samochód sportowy), *en röd cykel* (czerwony rower), *en röd buss* (czerwony autobus); części garderoby: *en röd klänning* (czerwona sukienka), *en röd jacka* (czerwona kurtka), *en röd tröja* (czerwony sweter), *en röd kavaj* (czerwona marynarka), *röd slips* (czerwony krawat), *en röd filthatt* (czerwony filcowy kapelusz), *jultomtens röda kläder* (czerwony strój Mikołaja); materiały: *röd sammet* (czerwony aksamit), *röd plysch* (czerwony plusz); kosmetyki: *röd ögonskugga* (czerwony cień do powiek), *rött nagellack* (czerwony lakier do paznokci), *rött läppstift* (czerwona szminka); artykuły spożywcze: *rött kött* (czerwone mięso), *rödvin* (czerwone wino), *röd korv* (czerwona kiełbasa), *saften var röd* (sok był czerwony), *röd sylt* (czerwony dżem), *röd dressing* (czerwony dressing), *röd rom* (czerwony kawior), *röd chili* (czerwone chili), *röd curry* (czerwone curry).

Istnieją również połączenia o znaczeniu przenośnym, motywowane odwołaniami do czerwonego koloru obiektu. Należą do nich frazeologizmy *att inte ha / äga ett rött öre* (nie mieć / nie posiadać złamanego grosza), *att inte ge ett rött öre för någon* (nie dać za kogoś złamanego grosza), *att inte vara ett rött öre värt* (nie być wartym złamanego grosza) (NEO, SSO), w których pojawienie się określenia *röd* związane jest z barwą używanych dawniej miedzianych monet. Kolejnymi wyrażeniami powstałymi poprzez odniesienie do koloru czerwonego są idiomy *lägga ut / rulla ut den röda mattan* (rozłożyć / rozwinąć czerwony dywan) (NEO, Ss) ‘przyjmować kogoś z honorami’, używane i w znaczeniu konkretnym, i przenośnym, np. *inför kungabesöket hade man redan rullat ut den röda mattan* (przed wizytą królewską rozwinęto czerwony dywan) (Ss), *den tillfälliga framgången gjorde att han inbillade sig att den röda mattan skulle rullas ut för honom överallt* (przypadkowy sukces sprawił, że zaczął sobie wyobrazać, że wszędzie będzie się przed nim rozwijać czerwony dywan) (Ss). Do grupy związków wyrazowych motywowanych czerwoną barwą obiektu należą także okazjonalne określenia metonimiczne *de röda anfallsmännen* (czerwoni gracze w ataku – o piłkarzach w czerwonych strojach), *Hur stor del är röda?* (Ile jest czerwonych?), gdzie *röd* oznacza karo i kiery w kartach, oraz *stryka rött över sina läppar* (pomalować usta czerwoną szminką, dosł. pomalować usta czerwienią).

3.2. Połączenia z nazwami obiektów i zjawisk naturalnych

Związki wyrazowe, w których *röd* występuje z nazwami obiektów i zjawisk naturalnych obejmują następujące grupy:

- a) nazwy gatunkowe roślin, motywowane czerwoną barwą ich części: *röd flugsvamp* (muchomór czerwony), *röd glada* (kania ruda), *röd julros* (ciemniernik czerwonawy), *röd kandelaberviva* (pierwiosnek lyszczak), *röd lungört* (miodunka czerwona), *röd rudbeckia* (jeżówka purpurowa), *röda vinbär* (porzeczka czerwona), *rödälger* (krasnorosty), *rödask* (jesion pensylwański), *rödbeta* (burak czerwony), *rödbladig bergenia* (bergenia junańska), *rödblommig hästkastanj* (kasztanowiec czerwony), *rödblära* (bniec czerwony), *rödek* (dąb czerwony), *rödgran* (świerk czerwony), *rödhavre* (owies bizantyjski), *rödklint* (chaber łąkowy), *rödkläöver* (koniczyna łąkowa), *rödskål* (kapusta czerwona), *rödskäpar* (babka średnia), *rödskörvel* (kłobuczka pospolita), *rödlänke* (beblek błotny), *rödlönn* (klon czerwony), *rödmalva* (ślaz dziki), *rödplister* (jasnota purpurowa), *rödsvingel* (kostrzewa czerwona), *rödsyssla* (buławnik czerwony), *rödtoppa* (zagorzałek późny), *rödtinga* (szkarłacica), *rödven* (mietliczka), *rödvide* (wierzba purpurowa) (BM);
- b) nazwy gatunkowe zwierząt, w których komponent *röd* denotuje kolor zwierzęcia, części jego ciała lub barwę sierści bądź opierzenia, np. *röd babian* (pawian senegalski), *röd känguru* (kangur rudy), *röd stackmyra* (mrówka rudnica), *röd sumpkräfta* (czerwony rak błotny), *rödbena* (brodziec krwawodzioby), *rödfoalk* (pustułeczka), *rödihake* (rudzik), *rödihalsad gås* (bernikla rdzawoszyja), *rödihalsad nattskärria* (lelek rdzawoszyi), *rödihalsad trast* (drozd rdzawogardlisty), *rödihuvad dykand* (kaczka hełmiasta), *rödihuvad törnskata* (dzierzba rudogłowa), *rödihöna* (kuropatwa czerwona), *rödiding* (golec), *rödiknot* (kurek napłon), *rödilo* (ryś rudy), *rödinnäbbad trut* (mewa śródziemnomorska), *rödipannad gasell* (gazela rudoczelna), *rödriäv* (lis), *rödipotta* (gładzica), *rödipov* (szlamnik rycyk), *rödipstjärt* (pleszka), *rödipstrupig piplärka* (świergotek rdzawogardlisty), *rödipvingetrast* (drożdżik) (BM);
- c) negatunkowe określenia barwy roślin lub zwierząt: *en röd blomma* (czerwony kwiat), *en röd nejlika* (czerwony goździk), *en röd ros* (czerwona róża), *röda äpplen* (czerwone jabłka), *röda tomater* (czerwone pomidory), *en röd ko* (czerwona krowa), *röd hummer* (czerwony homar), *rävrens röda päls* (czerwone futro lisa);
- d) nazwy zjawisk świetlnych i atmosferycznych: *solen lyste röd* (słońce błyszczało czerwono), *En smal solstråle, glödande röd [...]* (Żarzący się czerwono promyczek słońca [...]), [... *så kommer solen att sätta punkt för allt, växa till en röd jätte [...]* ([...] i słońce położy wszystkiemu kres, zamieni się w czerwonego olbrzyma [...]), *Borta över Sollentuna centrum lyste solen röd [...]* (Daleko nad Centrum Sollentuny błyszczało czerwone słońce [...]), *Solen stod lågt och var röd [...]* (Słońce stało nisko i było czerwone [...]), *kvällshimlen var röd som blod* (wieczorne niebo było czerwone jak krew) (Ss), *tallarna lyste röda i solnedgången* (zachód słońca czerwienił sosny) (SSO), *himlen är röd* (niebo jest czerwone), *Himlen hade börjat färgas röd*

i väster [...] (Niebo zaczęło się od zachodu zabarwiać na czerwono [...]), *den röda aftonskyn* (czerwone wieczorne niebo), *en ensam röd stjärna i Vintergatans ände* (samotna czerwona gwiazda na peryferiach Drogi Mlecznej), *en röd blixtrispade sönder mörkret* (czerwona błyskawica rozdarła mrok);

- e) nazwy substancji naturalnych i minerałów: *klipporna var röda* (skały były czerwone), *sanden var röd* (piasek był czerwony), *röd jord* (czerwona ziemia), *röd lera* (czerwona glina), *röd fosfor* (czerwony fosfor), *röd kalksten* (czerwony wapień), *röd sandsten* (czerwony piaskowiec), *röd marmor* (czerwony marmur), *röd granit* (czerwony granit).

4. Röd w charakterystyce człowieka

4.1. Nazwy medyczne

Przymiotnik *röd* występuje w określeniach anatomicznych *röda blodkroppar* (czerwone ciała krwi) i *röd benmärg* (szpik kostny czerwony), a także w nazwach chorób, utworzonych na podstawie obserwacji ich symptomów: *rödblindhet* (protanopia, ślepotą na barwę czerwoną), *rödsot* (czerwonka), *rödsjuka* (róża złośliwa) i *röda hund* (różyczka) (BM). Jest również komponentem zwrotu *vara röd i halsen* (mieć czerwone gardło), który może oznaczać metonimicznie infekcję gardła.

4.2. Röd w opisach wyglądu i stanów fizycznych człowieka

Termin *röd* używany jest jako określenie barwy kilku części ciała człowieka, m.in. ust i języka: *underläppen, fyllig och röd* (dolna warga, pełna i czerwona), *hennes mun var röd* (jej usta były czerwone), *Han åt [...] med glupsk röd mun [...]* (Jadł [...] łapczywymi, czerwonymi ustami [...]), *den röda tungan* (czerwony język).

Za pomocą nazwy *röd* określany jest w języku szwedzkim rudy kolor włosów, brody i wąsów: *en vacker rödhårig flicka* (ładna ruda dziewczyna), *Colm Meany, inkarnationen av rödhårig temperamentsfull irländare [...]* (Colm Meany, ucieleśnienie rudego, temperamentnego Irlandczyka [...]), *barnet har en underlig röd hårfärg* (dziecko ma dziwny rudy kolor włosów), *det fanns en röd ton i hårfärgen* (kolor włosów miał rudy odcień), *En yngling reste sig, lång, rödhårig, rödskäggig [...]* (Wstał jakiś młodzieniec, wysoki, rudowłosy, z rudą brodą [...]), *sträva röda mustascher* (szczeciniaste rude wąsy).

W przysłowiach i powiedzeniach znalazło odbicie przekonanie, że rude włosy są oznaką fałszywości i sprytu: *Röttskägg är djävulskägg* (Ruda broda to diabelska broda), *Rött hår och torra enbuskar växer inte i god jord* (Suche krzaki jałowca i rude włosy nie rosną na dobrej glebie), *Han har inte rött hår för ingenting* (Nie bez powodu ma rude włosy) (Holm 1984: 182). Konotacja ta wywodzi się jeszcze ze średniowiecza – występujący w balladach z tego okresu negatywny bohater, tzw. „czerwony rycerz” (*röde riddaren*), był przedstawiany jako tchórzliwy i fałszywy (Hellquist 1970: 872).

Przymiotnik *röd* może oznaczać stały kolor skóry, wynikający z przynależności rasowej człowieka, jak w przestarzałych już określeniach *rödskinn* (czerwono-skóry) i *den röda rasen* (czerwona rasa) (SAOB), a także określać zabarwienie, jakie skóra przyjmuje, reagując na pewne czynniki fizjologiczne oraz pod wpływem silnych emocji.

Czerwone zabarwienie skóry bywa kojarzone z dobrym wyglądem i zdrowiem, o czym świadczą następujące związki wyrazowe: *en rödkindad*, *välväxt flicka* (dorodna dziewczyna z rumianymi policzkami), *rödblommiga kinder* (rumiane policzki), *ett rödblommigt ansikte* (rumiana twarz), *Hon var frisk och röd i ansiktet [...]* (Była zdrowa i rumiana na twarzy [...]), *Elisabeth var grann då, fjädrande i midjan, röd och rund.* (Elisabeth była wtedy ładniutka, miała gibką kibić, była rumiana i zaokrąglona.), [...] *din mamma kommer att bli glad att hon har en så snyggt röd liten son.* ([...] twoja mama będzie się cieszyć, że ma takiego ładnego rumianego synka.). Związek barwy czerwonej ze zdrowiem znajduje także potwierdzenie w powiedzeniu wyrażającym metaforycznie kruchość i krótkotrwałość ludzkiego życia *i dag röd i morgon död* (dosł. dziś czerwony, jutro martwy) (Ss), w którym omawiany przymiotnik niesie znaczenie 'zdrowy, witalny'.

Termin *röd* jest komponentem wyrażen opisujących reakcje organizmu na różne bodźce fizjologiczne, przejawiające się m.in. zmianą zabarwienia skóry na czerwono. W języku utrwalona została obserwacja, że skóra czerwieni się m.in. pod wpływem ciepła, działania słońca i od wysiłku fizycznego: *han var röd av hetta och ansträngning* (był czerwony z gorąca i wysiłku) (Ss), *hon försökte lyfta kartongen och blev röd i ansiktet av ansträngning* (próbowała podnieść paczkę i z wysiłku poczerwieniała na twarzy) (Ss), *röd och andfådd efter färden* (czerwony i zdyszany od jazdy) (SAOB), [...] *Nicky kom instörtande, röd i ansiktet och andfådd.* ([...] wbiegła Niki, czerwona na twarzy i zdyszana.), *John kom tillbaka med kälken, röd och andlös [...]* (John wrócił z sankami, czerwony i bez tchu [...]), *hennes genom ugnsvärmen pionröda kinder* (jej policzki, czerwone jak piwonie od ciepła bijącego z pieca), *hon hade legat på stranden hela dagen och var starkt röd på ryggen och armarna* (leżała na plaży cały dzień i miała mocno czerwone plecy i ręce) (Ss), *hon hade legat för länge i solen och var eldröd över hela kroppen* (leżała zbyt długo na słońcu i była cała ogniście czerwona), *huden blir röd när man solar* (skóra czerwieni się podczas opalania), *röd av solbränna i ansiktet* (czerwony na twarzy od opalenizny). Skóra przybiera czerwone zabarwienie także pod wpływem zimna oraz wskutek nadużywania alkoholu: *blossande röd av köld* (czerwony jak burak z zimna), *han var rödnäst och frusen* (zmarzł i miał czerwony nos), *Ingrid står redan på plats, rödnäst och stampande i sina tunna kängor [...]* (Ingrid stoi już na miejscu, ma czerwony nos i tupie nogami w swoich cienkich butach [...]), *Han var röd i ansiktet: hon gissade att han hade druckit [...]* (Był czerwony na twarzy – domyśliła się, że pił [...]), *en rödnäst, alkoholiserad och väldigt uttråkad jägare* (zapijaczony, bardzo znudzony myśliwy z czerwonym nosem), *rödbrusig* (czerwony i opuchnięty) (SSO).

W niektórych wyrażeniach znalazła odbicie obserwacja, że skóra na twarzy oraz białka oczu czerwienieją od płaczu, pod wpływem choroby, zmęczenia,

nadużywania alkoholu, ostrego światła itp.: *hon är rödgråten och uppgiven* (jest czerwona od płaczu i zrezygnowana) (SSO), *hon blev plötsligt röd i ögonen och försvann ur rummet* (nagle oczy jej się zaczerwieniły i wybiegła z pokoju) (Ss), *Hon var rödgråten och sorgsen* [...] (Była smutna i czerwona od płaczu [...]), *Hon var röd i ögonen. Sara undrade om hon hade gråtit* [...] (Miała zaczerwienione oczy. Sara zastanawiała się, czy płakała [...]), [...] *polare som blir väldigt röd i ögonen när han dricker alkohol* [...] ([...] kumpel, któremu bardzo czerwienią się oczy, jak pije alkohol [...]), [...] *hon fick vattkoppor, hon är febrig, snuvig, rödsprängd i ena ögat* [...] ([...] ma ospę, gorączkę, katar i jedno oko nabiegłe krwią [...]), *Jag kan inte bli tv-stjärna, jag blir alldeles rödögd och snorig av att stå i rampljuset* [...] (Nie mogę zostać gwiazdą telewizyjną, bo od stania w światłach ramp dostaję kataru i bardzo czerwienią mi się oczy [...]).

Przymiotnik *röd* wiązany jest także językowo z różnego rodzaju podrażnieniami skóry: *hon var nymornad och såg rufsig och rödmosig ut* (dopiero co wstała, była rozczochrana i zaczerwieniona na twarzy) (SSO), [...] *han hade precis rakat sig, jovisst, han var röd på halsen* ([...] dopiero co się ogolił, no jasne, miał zaczerwienioną szyję), *hans rödmosiga, köttiga ansikte* (jego czerwona, napuchnięta, mięsista twarz) (SSO), *rödsvullen* (zaczerwieniony i opuchnięty) (SSO), *rödfnasiga händer* (czerwone, szorstkie dłonie).

4.3. Opisy stanów emocjonalnych

Połączenia z komponentem *röd* używane są w opisach reakcji fizjologicznych związanych z pewnymi stanami emocjonalnymi, przejawiającymi się głównie zaczerwienieniem twarzy. Czerwone zabarwienie skóry kojarzone jest z silnymi, najczęściej negatywnymi odczuciami, m.in. z nieśmiałością, zażenowaniem i wstydem: *han blev blossande röd när han kysste hennes kind* (zrobił się czerwony jak burak, gdy całował ją w policzek) (Ss), *blossande röd av blygsel* (czerwony jak burak ze wstydu), *Då skämdes jag så mina kinder blev pionröda* [...] (Wtedy zawstydziliam się tak, że moje policzki zaczerwieniły się jak piwonie [...]), [...] *han blev mer generad än någonsin, röd som en kräfta* [...] ([...] nigdy jeszcze nie był tak zażenowany, był czerwony jak rak [...]), *hon blev röd och såg helt hjälplös ut* (zaczerwieniła się i wyglądała zupełnie bezradnie) (Ss), *det är jag som har tagit börsen, sa hon och blev röd om kinderna* (to ja wzięłam portmonetkę, powiedziała i zaczerwieniła się na policzkach) (Ss), *Jag blev väl antagligen röd och förlägen* [...] (Chyba się zaczerwieniłam z zażenowania [...]), *han blev mera röd och skamsen* (jeszcze bardziej się zawstydził i poczerwienił), *hon var skamsen röd* (była czerwona ze wstydu).

Do stanów emocjonalnych wiązanych językowo z poczerwienieniem skóry należą też podniecenie, strach, irytacja, złość i wściekłość: *bli röd av iver* (zaczerwienić się z podniecenia) (Ss), *bli röd av ilska* (zaczerwienić się ze złości) (Ss), [...] *en timme senare kom hon tillbaka, blossande röd av upphetsning* [...] ([...] godzinę później wróciła, czerwona jak burak z podniecenia [...]), *En våg av röd skräck vällde över henne* [...] (Ogarnęła ją fala czerwonego strachu [...]), [...] *sluta! Han var eldröd i ansiktet* [...] ([...] przestań! Był cały pałowy na twarzy [...]), *han var ursinnig och skrämmande röd i ansiktet* (był wściekły i przeraźli-

wie czerwony na twarzy), *röd i ansiktet av vrede* (czerwony na twarzy z wściekłości), *far som stod där uppretad och röd i ansiktet* (ojciec, który stał tam rozłoszczony i czerwony na twarzy), *ytterligt nervös och röd i ansiktet* (niezwykle zdenerwowany i czerwony na twarzy), *farbror dök upp, upprörd och röd* (pojawił się wujek, wzburzony i zaczerwieniony), *Och nu var det hennes tur att dönga på luren. Hon var röd i ansiktet och darrade i hela kroppen.* (A teraz była jej kolej, by rzucić słuchawką. Była czerwona na twarzy i cała drżała.).

Złość denotują także metaforyczne użycia złożenia *rödglödgad* (rozpalony do czerwoności): *den rödglödgade ilskan välldde ut ur henne* (rozsadzała ją rozpalona do czerwoności złość), *han bär sig åt som en rödglödgad rabulist* (zachowywał się jak rozpalony do czerwoności warchoł) (SSO), *hans rödglödgade hat mot myndigheterna* (jego rozpalona do czerwoności nienawiść do władz) (NEO). Inne metafory oznaczające złość lub wściekłość to idiom *någon ser rött* (krew kogoś zalewa, dosł. ktoś widzi na czerwono) (Ss) oraz *verka på någon / vara som ett rött skynke* (działać na kogoś / być jak czerwona płachta na byka) (SSO, Ss), których motywacja związana jest, podobnie jak w innych językach, z kolorem mulety matadora.

5. Konotacje 'szybkość' i 'nagłość'

Specyficzne dla języka szwedzkiego są wyrażenia idiomatyczne oznaczające szybkie lub nagłe wykonanie czynności: *på två / fem röda minuter* (błyskawicznie, nagle, dosł. w dwie czerwone minuty / w pięć czerwonych minut), *i rödaste rippet* (od razu, w mig, dosł. w czerwoną chwilę), *på röda/rödaste momangen* (natychmiast, jak najszybciej, dosł. w czerwonym / najczerwieńszym momencie) (SSO, Ss) i *på ett rött ögonblick* (w mgnieniu oka, dosł. w czerwoną chwilę) (ISO). Ich znaczenia wywodzą się prawdopodobnie ze skojarzeń z ogniem i jego intensywnością¹. Poniższe przykłady ilustrują kontekstowe użycia tych frazeologizmów: *SAIK hade kontrollen, men på två röda minuter vände Edsbyn på matchen [...]* (Drużyna SAIK kontrolowała sytuację, ale nagle drużyna Edsbyn przejęła inicjatywę [...]), *lugn, det klarar vi på fem röda minuter* (spokojnie, uporamy się z tym w mig) (Ss), *Glasgow Rangers vill helst ha Andersson i rödaste rippet [...]* (drużyna Glasgow Rangers chciałaby jak najszybciej dostać Anderssona [...]), *servitrisen hade inte tid att ta mot beställning i rödaste rippet* (kelnerka nie miała czasu od razu przyjąć zamówienia) (Ss), *Vi ska förlova oss. På rödaste momangen [...]* (Zamierzamy się zaręczyć. Jak najszybciej [...]).

¹ O związku tych wyrażen z ogniem świadczyłyby inne idiomy oznaczające pośpiech i aktywność, zawierające w swym składzie leksykalnym komponent *eld* (ogień): *ha eld i baken* (dosł. mieć ogień w zadku) 'bardzo się spieszyć' oraz *vara / komma i elden* (dosł. być w ogniu / wejść w ogień) 'być bardzo aktywnym'.

6. Konotacje 'radykalny' i 'lewicowy'

Barwa czerwona stosowana jest, podobnie jak inne kolory podstawowe, w dziedzinie polityki. Czerwień jest od czasów rewolucji francuskiej kojarzona z wolnością i sprawiedliwością, a symbolikę czerwonej czapki frygijskiej i czerwonego sztandaru utrwaliły późniejsze ruchy socjalistyczne i komunistyczne.

Słowo *röd* stosowane jest w języku szwedzkim w kontekstach związanych z polityką od połowy XIX wieku (Hellquist 1970: 872). Określenie *de röda* (czerwoni) oznaczało wówczas radykalne skrzydło w parlamencie lub zwolenników ruchów reformatorskich. Z kolei złożenie *rödstrumpor* (czerwone pończochy) odnosiło się do ówczesnych organizacji feministycznych².

W języku szwedzkim istnieje wiele wyrażen mających związek z radykalizmem i lewicowością polityczną, odnoszących się m.in. do początków radzieckiego komunizmu: *det röda gardet* (Czerwona Gwardia) (SSO), *rödgardist* (czerwonogwardzista) (NEO), *Röda Armén* (Armia Czerwona), *den röda sidan i inbördeskriget* (strona czerwonych w wojnie domowej) (NEO), *röd front* (czerwony front) (NEO), *röd terror* (czerwony terror), *expanderande röd imperialism* (ekspandujący czerwony imperializm) oraz *den röda faran* (czerwona zaraza).

Również współcześnie przymiotnik *röd* niesie konotację 'lewicowy', o czym świadczy szereg użyć tekstowych o charakterze metonimicznym, odnoszących się do osób i zjawisk związanych z poglądami lewicowymi, np. *han är röd och röstar på vänsterpartiet* (jest czerwony i głosuje na Partię Lewicy), *vara röd till sina åsikter* (mieć czerwone przekonania), *de röda väljarna stödjer det socialistiska blocket* (czerwoni wyborcy popierają blok socjalistyczny), *ha röda åsikter* (mieć czerwone poglądy), *rösta rött* (głosujcie na czerwono), *kampen för ett rödare Sverige* (walka o bardziej czerwoną Szwecję), *det röda drömsamhället* (wymarzone czerwone społeczeństwo), *röda funderingar kring politik, livet och orättvisor* (czerwone refleksje na temat polityki, życia i niesprawiedliwości), *kommuner med röd partipolitisk majoritet* (gminy z czerwoną większością partyjną), *en borgerlig Björn Gillberg-falang och en röd Per Kågeson falang* (prawicowe skrzydło Björna Gillberga i czerwone Pera Kågesona), *röd landshövding i Örebro* (czerwony wojewoda w Örebro), *Den 29 januari tillsätts en röd regering [...]* (29 stycznia powołany zostanie czerwony rząd [...]), *Han växte upp i Gammelstad utanför Luleå i en garanterat röd miljö*. (Wychowywał się w Gammelstad koło Luleå, na pewno w środowisku czerwonych.), *röd makt* (czerwona władza), *Det som väntar efter valet är en riktigt röd röra*. (To, co czeka nas po wyborach, to prawdziwy czerwony bałagan.), *de röda arbetarförstäderna* (czerwone dzielnice podmiejskie), *En gång var staden med sitt unga universitet både röd och rebellisk*. (Kiedyś miasto i jego nowy uniwersytet były czerwone i buntownicze.).

² Obecnie wyraz ten bywa używany żartobliwie lub pogardliwie na określenie feministek (NEO).

7. Konotacje 'kolor rzucający się w oczy', 'ostrzeżenie', 'zakaz'

Czerwień to kolor najmocniej oddziałujący na siatkówkę oka (Mella 1992: 15), odbierany jako agresywny, ostry, rzucający się w oczy. Jak ujęła to szwedzka dziennikarka Theresa Benér, czerwony to „kolor, który krzyczy ‘Popatrz na mnie!’”³. Barwa czerwona stosowana jest zatem w sytuacjach, w których wskazane jest przyciągnięcie uwagi odbiorcy.

Koloru czerwonego używa się do poprawiania błędów, co zostało zakodowane w metonimicznych konstrukcjach językowych *använda / plocka fram / ta fram rödpennan* (używać czerwonego długopisu, wyjąć / wyciągnąć czerwony długopis) (Ss) o znaczeniu ‘korygować, poprawiać’. Zwroty tego rodzaju występują także w użyciach metaforycznych, np. *i genomsnitt var 18:e förenklade självdeklaration fick skattmasen att plocka fram rödpennan* (średnio co osiemnasta uproszczona deklaracja podatkowa sprawiała, że fiskus wyjmował czerwony długopis) (Ss), *man lovade en rad återställare på områden där regeringen gått fram med rödpennan* (w wielu sprawach, w których rząd posłużył się czerwonym długopisem, obiecano powrót do dawnego stanu) (Ss).

Kolejne wyrażenie – *röda priser* (czerwone ceny) (Ss) ‘niskie ceny’ – nawiązuje do faktu, że na czerwono zaznacza się ważne informacje w tekście: *14.00 – 19.00 HAPPY HOUR med röda priser i baren* (14.00–19.00 HAPPY HOUR z czerwonymi cenami w barze), *De tåg som har röda priser är ofta fullbokade flera veckor i förväg [...]* (Bilety na pociągi, które mają czerwone ceny, są często wyprzedane z kilkutygodniowym wyprzedzeniem [...]). Podobną motywację mają kolokacje *röda avgångar* (dosł. czerwone odjazdy) (NEO) ‘kursy pociągów i samolotów w niskich cenach’ oraz *röda dagar* (czerwone dni) ‘dni wolne od pracy’.

Z czerwienią jako kolorem rzucającym się w oczy związany jest idiom *den röda tråden* (dosł. czerwona nić) (Ss) ‘nić przewodnia’. Utrwalono w nim fakt, że niegdyś w liny floty brytyjskiej wplatano jako znak rozpoznawczy czerwone włókno.

Kolor czerwony używany jest w wielu kontekstach jako sygnał zagrożenia i znak ostrzegawczy, z czym wiąże się językowa konotacja ‘zakaz’, znajdująca swe odzwierciedlenie w połączeniach motywowanych przez odniesienie do sygnalizacji świetlnej: *gå / köra mot röd gubbe* (przejść / przejechać na czerwonym świetle) (Ss), *stanna för rött ljus i en gatukorsning* (stanąć na skrzyżowaniu na czerwonym świetle), *köra mot rött ljus* (przejechać na czerwonym świetle). Zwroty *få rött ljus* (dostać czerwone światło) i *det är rött ljus för något* (coś ma czerwone światło), które w swoim znaczeniu podstawowym oznaczają zakaz ruchu, używane są także metaforycznie w sensie braku pozwolenia: *det är rött ljus för torsk och blåfenad tonfisk eftersom bägge arterna är överfiskade* (jest czerwone światło dla dorsza i tuńczyka błękitnopłetwego, ponieważ połowy obu gatunków były zbyt intensywne) (Ss), *vindkraftsutbyggnad får rött ljus* (dalszy rozwój energii wiatrowej ma czerwone światło), *Rött ljus för dansk odling i Sverige* (Czerwone światło dla duńskich upraw w Szwecji). Inną utartą metaforą, opartą na konotacji ‘zakaz’, jest wyrażenie *rött kort* (Ss), używane w języku

³ Theresa Benér, www.olasivhed.se/press.php

sportu na określenie wykluczenia zawodnika z gry, np. *hon fick rött kort och fick inte spela mer den matchen* (dostała czerwoną kartkę i nie mogła już grać w tym meczu) (Ss).

Z barwą czerwoną jako sygnałem ostrzegawczym związane jest także okazjonalne, metaforyczne użycie połączenia *en röd lampa* (czerwona lampa): *Det borde vara en röd lampa som lyser när ni politiker ljuger [...]* (Kiedy wy, politycy, kłamiecie, powinna się zapalać czerwona lampka [...]) oraz złożenie *rödlista* (czerwona lista) oznaczające rejestr gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem, jak również derywowane od niego określenie *rödlistad* (znajdujący się na czerwonej liście).

8. Podsumowanie

Szwedzka podstawowa nazwa barwy *röd* jest przymiotnikiem o szerokiej łączliwości, używanym w opisach wielu zjawisk konkretnych i abstrakcyjnych. Zebrany materiał językowy świadczy o tym, że w języku szwedzkim odniesieniami prototypowymi są krew i ogień. Podstawowe znaczenia przymiotnika to zatem ‘kolor krwi’ i ‘kolor ognia’. Jako określenie kolorystyczne *röd* łączy się przede wszystkim z nazwami artefaktów i zjawisk naturalnych. Jest również używany w opisach wyglądu, stanów fizjologicznych i psychicznych człowieka. Inne znaczenia to ‘radykalny, lewicowy’, związane z symboliką polityczną czerwieni, ‘ostrzeżenie’ i ‘zakaz’ motywowane przez „ostrość” barwy, a także ‘szybkość, nagłość’ – konotacje wywodzące się ze skojarzeń z intensywnością ognia.

Zaprezentowany w niniejszej analizie materiał to tylko w niewielkiej części połączenia odnotowywane przez słowniki. Większość przykładów to poświadczenia użycia indywidualnych i nieskonwencjonalizowanych, których semantyka nie jest jednak przypadkowa – oparta jest bowiem na tych samych komponentach znaczeniowych, co użycia standardowe.

Bibliografia

- Abelin Å. (1989): *Färgordssammansättningar*, „Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics” 14.
- Berlin B., Kay P. (1969): *Basic Color Terms. Their Universality and Evolution*, Berkeley.
- Fornell J. (1984): *Svenska* [w:] Th. Pettersson red. *Färgterminologi. Seminarieuppsatser i allmän språkvetenskap*, „Praktisk Lingvistik” 9, s. 121–129.
- Grzegorzczkowska R., Waszakowa K. red. (2000): *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część I*, Warszawa.
- Grzegorzczkowska R., Waszakowa K. red. (2003): *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część II*, Warszawa.
- Hellquist O. (1970): *Svensk etymologisk ordbok*, wyd. 3, Lund.
- Holm P. red. (1984): *3530 ordspråk och talesätt*, wyd. 2, Stockholm.
- Löfström P. (1988): *Vinröd eller rödvin?*, „Språkvård” 4, s. 21–23.
- Mella D.L. (1992): *Tajemnice kolorów. Odkryj swoją osobowość*, tłum. J. Komorowska, Warszawa.
- Nilsson B., Teodorowicz-Hellman E. red. (1997): *Nazwy barw i wymiarów. Colour and measure terms*, „Stockholm Slavic Papers” 6.

- Pietrzak-Porwisz G. (2006): *Semantyka bieli w języku polskim i szwedzkim*, „Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis” 123, s. 135–154.
- Poręba A. (1993): *Polska och svenska färgadjektiv*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze” 116, s. 123–144.
- Teodorowicz-Hellman E. (1997a): *Podstawowe nazwy barw w języku polskim i szwedzkim* [w:] B. Nilsson, E. Teodorowicz-Hellman red. *Nazwy barw i wymiarów. Colour and measure terms*, „Stockholm Slavic Papers” 6, s. 43–61.
- Teodorowicz-Hellman E. (1997b): *Nazwy odcieni barw w języku szwedzkim i ich porównanie z językiem polskim* [w:] R. Grzegorzczkova, Z. Zaron red. *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*, Warszawa, s. 103–112.
- Teodorowicz-Hellman E. (1997c): «Biały» w języku polskim i «vit» w języku szwedzkim. *Analiza wstępna* [w:] B. Nilsson, E. Teodorowicz-Hellman red. *Nazwy barw i wymiarów. Colour and measure terms*, „Stockholm Slavic Papers” 6, s. 34–42.
- Teodorowicz-Hellman E. (2000): «Zielony» i «niebieski» w języku polskim w porównaniu z «grön» i «blå» w szwedzkim [w:] R. Grzegorzczkova, K. Waszakowa red. *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część 1*, Warszawa, s. 73–92.
- Teodorowicz-Hellman E. (2003): *Postrzeganie świata roślin, zwierząt i ludzi poprzez nazwę barwy żółtej w języku polskim oraz «gul» w języku szwedzkim* [w:] R. Grzegorzczkova, K. Waszakowa red. *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część II*, Warszawa, s. 135–150.
- Tokarski R. (1995): *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*, Lublin.
- Tokarski R. (1997): *Regularny i nieregularny rozwój konotacji semantycznych nazw barw* [w:] B. Nilsson, E. Teodorowicz-Hellman red. *Nazwy barw i wymiarów. Colour and measure terms*, „Stockholm Slavic Papers” 6, s. 63–74.
- Waszakowa K. (2000): *Podstawowe nazwy barw i ich prototypowe odniesienia. Metodologia opisu porównawczego* [w:] R. Grzegorzczkova, K. Waszakowa red. *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część I*, Warszawa, s. 17–28.
- Wierzbicka A. (1990): *The meaning of color terms: semantics, culture, and cognition*, „Cognitive Linguistics” 1(1), s. 99–150.
- Zausznica A. (1959): *Nauka o barwie*, Warszawa.

Słowniki

- BM = Drews J. (1987): *Biologisk-medicinsk ordbok: svensk-polsk och polsk-svensk*, Trångsund.
- ISO = Molde B. red. (1963): *Illustrerad svensk ordbok*, Stockholm.
- NEO = Språkdata red. (1995–1996): *Nationalencyklopedins ordbok*, t. I–III, Höganäs.
- SAOB = Svenska Akademiens ordbok, wersja internetowa: www.spraakdata.gu.se
- Ss = Svenska språknämnden red. (2003): *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*, Göteborg.
- SSO = Språkdata red. (1998): *Stora svenska ordboken*, Göteborg.

Summary

The Semantics of 'Red' in Swedish

The paper presents an analysis of Swedish expressions featuring the word *röd* 'red'. The semantics of the colour term is reconstructed through the analysis of the collocability of the adjective with names of different classes of objects and phenomena, both in the literal and figurative senses.

The prototypical reference of the adjective is that of fresh blood. Another reference point linked to *röd* is fire. This is supported not only by the collocability but also by the linguistic connotations that arise from the prototypical meanings. Red as the color of blood is associated with bloodshed, sacrifice, violence and death. Fire is connected with destruction and with strong feelings such as love and rage. Associations with fire have also given rise to some idioms expressing 'rapidity'.

In reference to the human face and skin the red colour connotes vitality, good health and physical beauty. On the other hand, it is associated with disease and physical symptoms of emotions such as shame, fright and anger.

Other meanings shown by the adjective are based on the phenomenon that red as a colour attracting attention has become a signal of danger and prohibition. In political language *röd* stands for 'revolutionary' and 'radical'.